

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Ruth 2 – Johannes 14:15-21

Gemeente van onze Heer,

Wat een heerlijk verhaal, Ruth en Boaz! Het is lang geleden, ik geloof dat het Goethe al was, een 'idylle' genoemd, en generaties theologen hebben dat steeds ontkend en allerlei onderliggende lijnen en motieven aangewezen. Terecht. Ga ik ook doen straks. Maar we mogen ook best genieten van dat prachtige verhaal, dat *viert dat het gewone leven goed kan zijn*. En dat is ontstellend belangrijk, dat is een enorme troost.

Wij kunnen zo worstelen in het leven, tobben met de spoken uit het verleden, angsten hebben voor de toekomst, huiveren bij de berichten in het nieuws, oorlog en geweld, en piekeren over ons geloof: wat we nog kunnen, durven geloven in het licht van alles wat gebeurt. En dat is allemaal geen onzin, dat is reëel, dat overkomt je. *Maar dit is er ook, soms, als het je geschonken wordt: het gewone leven waarin mensen hun rol spelen en elkaar het goede doen*. En dat is een geschenk van God.

Over God gesproken: daar is iets bijzonders mee. God is in dit bijbelboek bepaald niet afwezig (zoals bijvoorbeeld in het boek Ester, waar zijn naam niet genoemd wordt en de mensen zelf hun afwezigheid maken). In het verhaal van Ruth wordt God heel vaak genoemd, maar let op hoe. Het begon al in het vorige hoofdstuk, waar nergens gezegd wordt dat God handelt, of spreekt. Even hoe het ook weer zat: Naomi, een vrouw uit Betlehem in Juda, is met haar gezin geëmigreerd naar het buurland Moab, vanwege hongersnood. Daar hebben ze overleefd, maar er is veel ellende gebeurd: haar man en haar twee zonen stierven, en ze komt terug zonder iets – behalve dan, dat haar ene schoondochter Ruth met haar mee komt.

Geen ingrijpen van God in dat verhaal, maar toch klinkt zijn naam geregeld: in Naomi's woorden, als ze God (in zijn gedaante van de Machtige) verantwoordelijk stelt voor alle ellende die haar overkomen is – dat blijft staan als *haar* ervaring; en in de woorden van Ruth, die zich aan het volk *en aan de God* van haar schoonmoeder toevertrouwt: *jouw volk is mijn volk, jouw God is mijn God*. Gods naam klinkt in de mond van mensen die zich aan Hem willen verbinden, en zijn wil doen.

Dat gaat door in het hoofdstuk van vanmorgen. Want Ruth gaat 'aren lezen' achter de maaiers. Dat was de sociale voorziening van die tijd: de armen mochten dat oprapen, wat er afviel achter de maaiers. Geen aalmoes, maar een recht: het was de landeigenaar in de Wet van Mozes uitdrukkelijk verboden om zijn maaiers het afgevalen graan nog eens te laten ophalen; evenzo mocht hij de randen van zijn veld niet afmaaien, of de wijngaard nog een tweede keer nalopen om de vergeten druiven te

plukken. Zelfs een vergeten schoof graan mocht niet alsnog opgehaald worden, maar was voor de armen (Deut. 24:17-22); geen winstmaximalisatie ten koste van alles, maar zorg voor allen.

Van die goede wet van God in haar land maakt Ruth optimaal gebruik, en wat gebeurt: ze komt op het veld terecht van uitgerekend *Boaz*, een verre verwant van de familie van de overleden man van haar schoonmoeder Naomi. Die familieband betekent, dat hij een 'losser' is: iemand die de plicht heeft, de familie voor vervallen in armoede te behoeden. Ook dat staat in de wet van Mozes.

Uitgerekend op zijn veld komt Ruth terecht: toeval? 'Toeval bestaat niet', hoor ik mensen soms zeggen, meestal als ze iets overkomt wat hun wel bevalt. Ik heb daar moeite mee, zo'n algemene uitspraak. Zou het echt, dat alles een doel heeft? Die stomme val waardoor je een heup breekt, die ook? Opzet, gepland, door God of door het universum, door de stand van de planeten of door je karma?! Alles loopt zoals het moet, alles is achteraf de bedoeling geweest? Dat roept bij mij meer vragen op dan ik kan beantwoorden.

Toeval schept dan ruimte voor mij, denkruimte: niet alles heeft een reden, sommige dingen zijn puur pech, of puur geluk. Maar mag je geloven, dat *sommige dingen* een bedoeling hebben? Dat niet voor niets die ene mens op jouw pad kwam? Dat die kans die je kreeg, je 'toeviel'? Jazeker mag dat! En maak die bedoeling dan vooral waar, grijp die geboden mogelijkheid aan, en wees er dankbaar voor, wees er *God* dankbaar voor! Maar over giet dat niet met een massieve gedachte dat *alles* zo gebeurt als het moet.

Dan komt Boaz op het toneel, *en hoe*. Hij groet zijn arbeiders op een manier die we nergens uit de bijbel zo kennen: *de Heer zij met jullie!* En zij antwoorden al even liturgisch: *de Heer zegene u*. Het zijn vrijwel precies de woorden die wij zeggen, voor we de Schriften openen: 'De Heer zal bij u zijn / de Heer zal u bewaren'. Ik denk dat onze liturgie hiervan is afgeleid. Liturgie op de werkvloer!

Ik ziet dat ons niet meteen doen, het kan zelfs wat overdreven klinken. We kijken misschien met een scheef oog naar landen waar ze wat al te makkelijk godsdienstige taal in de mond nemen, van *Grüss Gott* tot *Insjallah*. Dat *kan* niet meer zijn dan een vlag op een modderschuit; *maar hier niet!* Want Boaz maakt dat waar, bij hem wordt die groet waarbij hij de Naam van de Eeuwige aanroept, ondersteund door daden waarin de trouw van de Eeuwige vorm krijgt. Want zegen, dat betekent: elkaar het goede toezeggen en dan ook het goede doen, woorden en daden moeten in overeenstemming met elkaar zijn.

Nou, en dat doet Boaz. Bij nauwkeurig herlezen viel mij op, hoe modern en actueel het is. Je leest zo'n verhaal altijd vanuit je eigen belevingswereld, en deze keer viel mij iets op dat ik me nog niet eerder bewust was geweest: Boaz zorgt voor een goed dagloon zelfs voor een 'uitkeringsgerechtigde' als Ruth, *en* voor een veilige werkomgeving.

Ruth is zich bewust van het recht op aren lezen als sociale voorziening, en Boaz erkent dat recht ook. Hij draagt zijn knechten op, haar niets in de weg te leggen en het haar zelfs makkelijk te maken, door wat extra halmen uit de bundels te trekken. En hij zegt: bespot haar niet, en doe niet grof tegen haar. Ik denk dat ik begrijp wat hij daarmee bedoelt, zonder dat het uitdrukkelijk gezegd wordt. Zoveel is er ook weer niet veranderd in tweeduizend jaar, van Ruth achter de maaiers tot achter de schermen bij *The Voice*... Maar ik moet zeggen dat dat toch wel even binnenkwam, dat een verteller van zo lang geleden dat al helemaal scherp heeft, dat veiligheid op het werk een probleem is vanwege machtsverschil. Als vreemdeling, onbeschermd door een echtgenoot, zit Ruth in een kwetsbare positie en Boaz is zich daarvan bewust en kaart dat aan. Hij zegt in nauwelijks verholde termen tegen zijn arbeiders: 'Denk erom, help haar en blijf van haar af!' Dat is de enige manier, dat de baas niet iets vaags zegt van 'zo is het nou eenmaal, mannen zijn nou eenmaal mannen' maar een cultuur stimuleert waarin dat niet gebeurt, en respectvol met elkaar wordt omgegaan. Petje af voor Boaz. En

beschamend dat wij, zoveel eeuwen later, daar nog mee tobben. Nog steeds is er die opdringerige mannelijkheid waar vrouwen last van hebben, en kost het sommigen de grootste moeite om in te zien dat dat ook in hun omgeving kan spelen.

Intussen heeft Boaz wel informatie ingewonnen over Ruth, en gehoord dat zij het is die met Naomi, haar schoonmoeder, is meegekomen. Dat zijn de feiten. Maar Boaz geeft dat een extra lading, op twee manieren. Hij noemt opnieuw de naam van God daarbij, 'moge de Heer 't je vergoeden ... onder wiens vleugels je bent komen schuilen'; en hij beschrijft wat ze deed, 'dat je je vader en moeder verliet, en het land van je familie, en ging naar een volk waarvan je voorheen geen weet had' – daar hoor je een ander bijbelverhaal in: Abraham, die wegtrok uit het land van zijn familie, en het waagde met die God die hem geroepen had tot een ander bestaan, in vertrouwen. Ruth als een tegenhanger van Abraham, met dezelfde instelling en dezelfde moed, om te luisteren en te doen wat nodig is. Wat een *role-model*, wat een voorbeeld.

* * *

Nu vertelde ik u al, dat er mogelijk nog een laag onder zit, onder dit op zichzelf al mooie en zinvolle verhaal. De *setting* van de geschiedenis is zo ongeveer in de prehistorie van Israël, nog vóór er koningen waren. Maar als het nou eens in een veel latere tijd geschreven zou kunnen zijn? 'Leeg en bitter terugkeren' en proberen weer aansluiting te vinden, waar denk je dan aan? Zou dat niet de problematiek van na de Babylonische Ballingschap kunnen zijn, zo'n vijf of zes eeuwen later?

Zou Betlehem, de latere koningsstad, niet voor héél het land Israël kunnen staan? En Naomi, de verbitterde weduwe, voor héél het volk, dat vaak als weduwe wordt neergezet, hoor het begin van Klaagliederen (1:1 en 4):

Ach, hoe eenzaam zit zij neer, de eens zo levendige stad.
Een *weduwe* is ze geworden...
zij zit neer te midden van de volken, maar vindt geen rust.
En zichzelf: *bitter* is haar lot.

Er is meer: de 'troost' die Ruth ervaart in de woorden van Boaz, is dat niet dezelfde troost die de profeet in Jesaja 40 zijn volk toeroept als ze terug kunnen gaan: 'Troost, troost mijn volk!' Ik denk je het verhaal zo mag lezen.

Maar dan is er wel iets bijzonders aan de hand, en dat zit 'm in Ruth. Want die tijd na de Ballingschap, dat was een tijd waarin Israël zich nogal opsloot in zichzelf, nogal naar binnen gericht was, een kleine, angstige gemeenschap. Buitenlanders, zeker buitenlandse vrouwen, werden gezien als bedreiging: die komen voor onze mannen, die bedreigen de zuiverheid van onze groep. Tegenwoordig zou je dat angst voor 'omvolking' noemen. En dan een Moabitische! Wie de Moabieten in de bijbel opzoekt, die vindt verhalen van afgodendienst waartoe ze Israël verleidden, en van ongepast gedrag, daar komen we volgende keer op. Maar *dit* verhaal geeft van Ruth, de Moabitische (zoals ze constant genoemd wordt) een heel ander beeld: solidair, toegewijd aan haar schoonmoeder, trouw aan de Wet van Mozes, en vrijwilliger aanhanger van de God van Israël. Zo kan het dus ook! Vooroordelen worden doorbroken, en het is nota bene Ruth die – dat horen we ook de volgende keer – het 'losser'-schap van Boaz volgens de Wet van Mozes weet te activeren.

Zo kan zo'n oud verhaal op een nieuwe manier gehoord worden, eeuwen later, en een nieuwe betekenis krijgen. Het lijkt me goed mogelijk dat ze schrijver met dit verhaal een ander zicht heeft willen bieden op de maatschappelijke situatie dan bijvoorbeeld het boek Ezra biedt, waar de lijnen rondom het volk, wie er wel en niet bij hoort, soms nogal strak worden getrokken.

En wij, nóg weer zoveel eeuwen later? Ook wij kunnen er moed uit putten, en richting door ervaren. En ergens past het ook wel op deze Wezenzondag. Deze zondag tussen Hemelvaart en Pinksteren, in die tien dagen van wachten op de Geest. Zeker, wachten is soms goed. Inspiratie van Boven laat zich niet forceren, ontvankelijkheid kan een goede zaak zijn. Maar vaak moet er ook aangepakt worden, concreet iets gedaan, iemand geholpen, iemand bemoedigd. Immers, zegt Jezus: 'Wie mijn geboden heeft en ze bewaart, die is het, die Mij liefheeft.' Dat vraagt daadkracht.

Boaz is zo iemand, een *daadkrachtig* man. De volgende keer zullen we horen, dat Ruth met precies datzelfde woord wordt aangeduid. Daadkrachtige *en* barmhartige mensen, die zijn nodig. En die zijn er, lijkt dit verhaal ons te willen zeggen, als je maar goed kijkt, en niet meteen je ogen sluit als iemand 'anders' is: vrouw, of buitenlands, of met wat voor rugzakje iemand ook aankomt.

Ik zou bijna zeggen: dat is de Geest. Maar ja, die Geest komt toch pas volgende week? Kijk, dat is nou weer zo'n systematisering: de Geest waait waarheen zij wil, die houdt zich heus niet netjes aan het liturgisch jaar. God is actief op zoveel plekken. En schakelt ons in. Spéél dan die rol die voor je weggelegd is, met zijn richtlijnen, zijn goede leefregels van barmhartigheid en trouw.
Amen.